

มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกัน ทางธุรกิจของวิสาหกิจเริ่มต้นในประเทศไทย*

Measures to Promote and Support the Use of Intellectual Property as Business Collateral for Startup in Thailand

อัจฉริยา วงษ์บุรณาวาทย์**

สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

เลขที่ 333 หมู่ที่ 1 ตำบลท่าสุต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57100

Archariya Wongburanavart

School of Law, Mae Fah Luang University

333 Moo1, Thasud, Muang, Chiang Rai 57100

Email: archariya.won@mfu.ac.th

Received: November 12, 2024

Revised: December 20, 2024

Accepted: December 23, 2024

บทคัดย่อ

วิสาหกิจเริ่มต้นเป็นรูปแบบธุรกิจที่มีการใช้นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีมาพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและทำให้ธุรกิจเติบโตอย่างก้าวกระโดด อีกทั้งยังช่วยสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ในหลายประเทศจึงมีการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจเริ่มต้นในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะในด้านการเข้าถึงแหล่งเงินทุนโดยการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกัน แม้ในประเทศไทยจะมีการตราพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 เพื่อเปิดช่องให้สามารถใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจได้ แต่วิสาหกิจเริ่มต้นของไทยก็ยังคงเผชิญข้อจำกัดและความท้าทายในหลายประการ ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากวิสาหกิจเริ่มต้นเองในการนำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกันทางธุรกิจ ปัญหาการจำกัดให้เฉพาะสถาบันการเงินและกิจการที่กฎหมายกำหนดเป็นผู้รับหลักประกัน ปัญหาในการบังคับหลักประกันที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญา และปัญหาความไม่ชัดเจนของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแตกต่างจากประเทศที่มีการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา

* บทความนี้สรุปจากโครงการวิจัยเรื่อง “มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจของวิสาหกิจเริ่มต้นในประเทศไทย” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนโครงการวิจัยจากสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 (สัญญารับทุนเลขที่ RGNS 65-165)

** อาจารย์ประจำสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

เป็นหลักประกันอย่างแพร่หลาย เช่น ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา โดยจากการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา รวมถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงเสนอมาตรการและแนวทางในการส่งเสริมการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจให้มีความแพร่หลายยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มการสนับสนุนให้วิสาหกิจเริ่มต้นสามารถใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันได้มากขึ้น การปรับปรุงและแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้เอื้อต่อการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกัน และการพัฒนาระบบที่ช่วยให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเต็มที่ ซึ่งจะช่วยให้วิสาหกิจเริ่มต้นในประเทศไทยสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน อันจะช่วยเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันทั้งในระดับประเทศและสากล อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่เศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย

คำสำคัญ: วิสาหกิจเริ่มต้น, ทรัพย์สินทางปัญญา, หลักประกันทางธุรกิจ

Abstract

A startup is a business model that uses innovation or technology to develop products or services that create added value and drive rapid growth. It also contributes to Thailand's economic development. Many countries actively promote and support startups, particularly in accessing funding through the use of intellectual property (IP) as collateral. Although Thailand enacted the Business Security Act in B.E. 2558 (2015) to allow the use of IP as business collateral, Thai startups still face various challenges, such as limitations in using IP as collateral, restrictions that only permit financial institutions and designated entities to accept collateral, enforcement issues with IP as collateral, and legal ambiguities. These challenges differ from countries like England and the United States, where IP is widely used as collateral. Based on a comparative study of relevant laws in Thailand, England, and the United States of America, as well as an analysis of existing challenges and obstacles, the researcher proposes measures and strategies to promote the use of IP as business collateral more effectively. These include increasing support to enable startups to utilise IP as collateral, revising and improving relevant laws to facilitate IP collateralisation, and developing systems that maximise the utility of IP assets. Such efforts will enhance the ability of Thai startups to access funding efficiently and sustainably, increasing their competitive potential both domestically and internationally. Moreover, these initiatives will further support the use of IP in adding value to the national economy.

Keywords: Startup, Intellectual Property, Business Collateral

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) ในตลาดโลกนั้นมีมูลค่าทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง และมีการเจริญเติบโตแบบก้าวกระโดด¹ สำหรับประเทศไทยนั้น มีวิสาหกิจเริ่มต้นหลายรายที่ประสบความสำเร็จและแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการเติบโตในระดับสูง ยกตัวอย่างเช่น บริษัท Flash Express ผู้ให้บริการขนส่งสินค้าแบบครบวงจร ซึ่งได้กลายเป็นหนึ่งในวิสาหกิจเริ่มต้นระดับยูนิคอร์น (Unicorn) รายแรกของไทย ด้วยมูลค่าบริษัทที่เกิน 1 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ² รัฐบาลจึงเห็นความสำคัญในการใช้วิสาหกิจเริ่มต้นเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศ อีกทั้งยังสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งส่งผลเชิงบวกต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาวอีกด้วย โดยในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) รัฐบาลได้ให้ความสำคัญในการผลักดันให้ผู้ประกอบการยุคใหม่ซึ่งรวมไปถึงวิสาหกิจเริ่มต้นเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจได้มากขึ้น มีการลงทุนเพิ่มขึ้น และมีศักยภาพในการแข่งขันทั้งในประเทศและในระดับสากลที่สูงขึ้น ซึ่งการที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้นั้นการทำให้ผู้ประกอบการสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้หลากหลายมากยิ่งขึ้นถือเป็นหนึ่งในปัจจัยที่สำคัญของการดำเนินธุรกิจสำหรับวิสาหกิจเริ่มต้น ซึ่งในระบบกฎหมายไทย นอกจากในกฎหมายว่าด้วยการค้าประกัน จำนำหรือจำนองแล้ว ยังมีพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 ที่เปิดช่องให้ผู้ประกอบการนำทรัพย์สินของตนเองไปเป็นหลักประกันเพื่อขอสินเชื่อจากสถาบันการเงินได้ โดยเฉพาะทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งเป็นสินทรัพย์สำคัญของวิสาหกิจเริ่มต้นที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม จากสถิติของกระทรวงพาณิชย์พบว่า นับตั้งแต่พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 มีผลบังคับใช้ในวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 จนถึงวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2567 มีการนำทรัพย์สินทางปัญญามาใช้เป็นหลักประกันเพียงร้อยละ 0.08 (มูลค่า 14,495 ล้านบาท) ซึ่งถือเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับทรัพย์สินประเภทอื่น³ จากสถิติดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการส่งเสริมการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจในประเทศไทยให้เกิดขึ้นได้จริงเช่นเดียวกับในต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ที่มีการระดมทุนโดยใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันอย่างแพร่หลาย⁴

¹ ณัฏพงษ์ สำราญ, “นโยบายและกฎหมายกับการส่งเสริม Startup ในประเทศไทย,” *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์* 40, น.4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2563): 200, 201–203.

² Suchit Leesa-nguansuk, “Flash Group Becomes First Thai Unicorn,” 2021, <https://www.bangkokpost.com/business/general/2124699/flash-group-becomes-first-thai-unicorn>, accessed December 10, 2024.

³ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “เรียนรู้ไปด้วยกันกับหลักประกันทางธุรกิจ: พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558: สถิติการจดทะเบียนสัญญาหลักประกันทางธุรกิจ ประจำเดือนตุลาคม พ.ศ. 2558,” 2567, <https://www.facebook.com/dbdsecuredtransaction>, สืบค้นเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2567.

⁴ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, “ใช้ทรัพย์สินทางปัญญาค้ำประกันเงินกู้เกิดได้หรือไม่,” 2559, <https://tdri.or.th/2016/10/2016-09-01/>, สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2567.

ดังนั้น บทความวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายในการนำทรัพย์สินทางปัญญามาใช้เป็นหลักประกันทางธุรกิจ โดยศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย ประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา รวมถึงปัญหาและความท้าทายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำทรัพย์สินทางปัญญามาใช้เป็นหลักประกันทางธุรกิจในวิสาหกิจเริ่มต้น เพื่อที่จะเสนอแนะแนวทางหรือมาตรการที่เหมาะสมในการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำทรัพย์สินทางปัญญามาใช้เป็นหลักประกันทางธุรกิจอย่างแพร่หลายต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และมาตรการทางกฎหมายในการนำทรัพย์สินทางปัญญามาใช้เป็นหลักประกันทางธุรกิจในประเทศไทย ประเทศอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและความท้าทายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำทรัพย์สินทางปัญญามาใช้เป็นหลักประกันทางธุรกิจในวิสาหกิจเริ่มต้น ตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558

1.2.3 เพื่อเสนอแนวทางหรือมาตรการที่เหมาะสมในการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจในวิสาหกิจเริ่มต้นของประเทศไทย

1.3 ขอบเขตการวิจัย

โครงการวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายในการนำทรัพย์สินทางปัญญามาใช้เป็นหลักประกันทางธุรกิจของประเทศไทย ประเทศอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา โดยศึกษาเปรียบเทียบการทำสัญญาหลักประกันทางธุรกิจตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 ของประเทศไทยกับการประกันหนี้แบบ Floating Charge ของประเทศอังกฤษ และหลักกฎหมายในเรื่อง Secured Transaction ภายใต้ Uniform Commercial Code (UCC) Article 9 ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่ใช้เป็นแนวทางในการตราพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 นอกจากนี้ยังศึกษาถึงปัญหาและความท้าทายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำทรัพย์สินทางปัญญามาใช้เป็นหลักประกันทางธุรกิจในวิสาหกิจเริ่มต้นในประเทศไทย

1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ดำเนินการโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) อันประกอบไปด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าจากกฎหมาย คำพิพากษาของศาล ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ และข้อมูลจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์ อีกทั้งจะเป็นการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Study) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยทำการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งจากภาครัฐและเอกชน ได้แก่ กรมทรัพย์สินทางปัญญา สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ ผู้ประกอบการวิสาหกิจเริ่มต้น และสถาบันการเงิน เพื่อให้ทราบถึงแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง รวมถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำทรัพย์สินทางปัญญามาใช้เป็นหลักประกันทางธุรกิจในวิสาหกิจเริ่มต้น

โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสารและการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ

1.5 ประโยชน์ที่จะได้รับ

ประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการวิจัยนี้คือการได้มาซึ่งแนวทางหรือมาตรการที่เหมาะสมในการส่งเสริมการและสนับสนุนให้มีการนำทรัพย์สินทางปัญญามาใช้เป็นหลักประกันทางธุรกิจอย่างแพร่หลาย ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการผลักดันให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจเริ่มต้นสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้เพิ่มมากขึ้น และมีศักยภาพในการแข่งขันทั้งในประเทศและในระดับสากลที่สูงขึ้น

2. ผลการวิจัย

2.1 แนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการนำทรัพย์สินทางปัญญามาใช้เป็นหลักประกันทางธุรกิจในวิสาหกิจเริ่มต้น

2.1.1 ความหมายและหลักการสำคัญของทรัพย์สินทางปัญญา

ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) เป็นทรัพย์สินประเภทหนึ่งที่ไม่ มีรูปร่าง (Intangible Property) โดยเป็นสิทธิทางกฎหมายที่มีอยู่เหนือผลงานการสร้างสรรค์ทางปัญญาของบุคคล ผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาจะมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (Exclusive Rights) ที่จะใช้หรือแสวงหาประโยชน์ จำหน่ายจ่ายโอนหรือก่อให้เกิดภาระติดพันใด ๆ ก็ได้ต่อทรัพย์สินทางปัญญาของตนเอง อีกทั้งยังสามารถกีดกันผู้อื่นจากการใช้ผลงานทางปัญญาของตนเอง⁵ ในประเทศไทยมีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญารวมทั้งสิ้น 7 ประเภท ได้แก่ ลิขสิทธิ์ และสิทธิข้างเคียง สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ความลับทางการค้า แบบผังภูมิของวงจรรวม และการคุ้มครองพันธุ์พืช โดยทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละประเภทย่อมมีเงื่อนไขและวิธีการได้มาซึ่งการคุ้มครองที่แตกต่างกัน เช่น ตามกฎหมายไทย สิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้า โดยหลักแล้วเป็นสิทธิที่ก่อตั้งได้ด้วยการจดทะเบียน ส่วนกฎหมายลิขสิทธิ์นั้นให้การคุ้มครองโดยทันทีและโดยอัตโนมัตินับแต่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ผลงานนั้นขึ้นมาโดยไม่จำเป็นต้องไปจดทะเบียนแต่อย่างใด เป็นต้น

2.1.2 ความหมายและหลักการสำคัญของวิสาหกิจเริ่มต้น

วิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) มีจุดเริ่มต้นมาจากการเปรียบเทียบการเติบโตของผู้ประกอบการที่เกิดขึ้นใหม่ในซิลิคอนแวลลีย์ ที่สร้างนวัตกรรมและใช้เทคโนโลยีเป็นแรงขับเคลื่อนในการประกอบการ โดยลักษณะที่สำคัญของวิสาหกิจเริ่มต้นจะต้องเป็นธุรกิจเกิดใหม่ที่มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการโดยการนำเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมมาใช้ในการรูปแบบธุรกิจที่สามารถทำซ้ำ (Repeatable) และขยายตลาดได้โดยง่าย (Scalable) เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและ

⁵ จักรกฤษณ์ วรรณพจน์, *กฎหมายสิทธิบัตร แนวความคิดและบทวิเคราะห์* (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2560), 5-6.

ทำให้ธุรกิจเติบโตอย่างอย่างก้าวกระโดด (Growth)⁶ โดยในส่วนของแหล่งเงินทุนนั้น วิสาหกิจเริ่มต้นมักจะมีการระดมทุนโดยมาจากหลายส่วน และมีความหลากหลายของนักลงทุน ไม่ว่าจะเป็นเป็นทุนส่วนตัวหรือของครอบครัว (bootstrap) ในช่วงเริ่มต้นกิจการ แต่เมื่อวิสาหกิจเริ่มต้นมีแผนธุรกิจที่แข็งแกร่งและมีผลิตภัณฑ์ที่พอจะดำเนินการได้ (Minimal Viable Product: MVP) วิสาหกิจเริ่มต้นก็จะเริ่มดึงดูดแหล่งทุนภายนอกที่มักจะมีจากนักลงทุนอิสระ (Angel Investor) หรือธุรกิจเงินร่วมลงทุน (Venture Capital: VC) ซึ่งแต่ละวิสาหกิจก็จะมีรูปแบบการเพิ่มทุนที่แตกต่างกันไป แต่ทุกแห่งจะต้องเผชิญกับการต่อรองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การแลกหุ้นบางส่วนเพื่อระดมทุนหลายครั้งจนกระทั่งกิจการเติบโตประสบความสำเร็จ⁷ ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการส่วนใหญ่ต่างต้องเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรและเงินทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเริ่มต้นของการสร้างวิสาหกิจเริ่มต้นที่มักจะมีขาดความน่าเชื่อถือในการทำธุรกรรมด้านการเงิน จึงทำให้การเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินเป็นไปได้ยาก⁸

การระดมทุนของวิสาหกิจเริ่มต้นสามารถแบ่งตามระดับการเจริญเติบโตของธุรกิจในรูปแบบที่เรียกว่า “รอบการระดมทุน” เช่น รอบ Pre-seed สำหรับการพัฒนาแนวคิดและผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เหมาะสำหรับการเสนอแผนระดมทุนในแหล่งหน่วยงานบ่มเพาะหรือการระดมทุนสาธารณะ ส่วนรอบ Pre-Series A จะเน้นการปรับปรุงผลิตภัณฑ์เพื่อให้ตรงกับความต้องการของตลาดมากที่สุด ในขณะที่รอบ Series A ที่เน้นการขยายฐานลูกค้า ซึ่งในระยะนี้วิสาหกิจเริ่มต้นเริ่มมีรายได้และแผนธุรกิจที่ชัดเจนแล้ว จึงเหมาะสำหรับการระดมทุนจากนักลงทุนสถาบัน เป็นต้น⁹ นอกจากนี้ ในระบบนิเวศของวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup Ecosystem) ซึ่งมีวิสาหกิจเริ่มต้นเป็นจุดศูนย์กลางของระบบนิเวศนั้น ยังประกอบไปด้วยบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กลุ่มผู้ลงทุนในวิสาหกิจเริ่มต้น (Investor) และกลุ่มหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องที่จะมาช่วยสนับสนุนให้ธุรกิจสตาร์ทอัพเติบโต (Supporting Organization) เช่น หน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจ (Incubators/Accelerators) รัฐบาล (Government) สถาบันการศึกษา (Academy) เป็นต้น¹⁰

⁶ สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, “สตาร์ทอัพ/สมาร์ตเอสเอ็มอี/กิจการเพื่อสังคม,” 2567, <https://www.nia.or.th/segment/startup-social-enterprise>, สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2567.

⁷ Alexandra Andhov, *Importance of Start-up Law for Our Legal Systems* (Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2020), 11–15.

⁸ นักส่งเสริมนวัตกรรม สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, สัมภาษณ์โดยอัจฉริยา วงษ์บุรณาวาทย์, สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ จังหวัดเชียงใหม่, 12 ตุลาคม 2566.

⁹ กรวิทย์ เอ่งล่อง, “ลักษณะและแหล่งเงินทุนของวิสาหกิจเริ่มต้นในประเทศไทย,” (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2562), 11–12, <https://libdoc.dpu.ac.th/thesis/Korawit.Eng.pdf>, สืบค้นเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2567.

¹⁰ สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน), “รายงานการพัฒนาระบบนิเวศวิสาหกิจเริ่มต้นประเทศไทย ประจำปี 2564,” 2564, <https://www.nia.or.th/frontend/article/skhonvse/editor/files/THAILAND-STARTUP-ECOSYSTEM-REPORT-2021.pdf>, สืบค้นเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2567.

2.1.3 แนวคิดในการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกัน

หลักประกันมีบทบาทสำคัญในระบบการเงิน เนื่องจากเป็นกลไกที่ช่วยลดความเสี่ยงจากการให้กู้ยืมเงินระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ ซึ่งเป็นการช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่เจ้าหนี้ในการพิจารณาความสามารถของลูกหนี้ในการชำระหนี้ โดยคุณสมบัติของหลักประกันที่ดีนั้นต้องสามารถประเมินมูลค่าได้และมีมูลค่าสูงเพียงพอ สามารถเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ง่าย สามารถยึดหรือเพิกถอนสิทธิได้ และสามารถรักษามูลค่าไว้ได้ตลอดสัญญากู้ยืมเงิน ทั้งนี้เพื่อให้การกู้ยืมเงินเป็นไปอย่างปลอดภัยและมั่นคง¹¹ ในอดีต หลักประกันมักเป็นสิ่งที่มีการรูปร่าง แต่ในปัจจุบัน ทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้อย่างทรัพย์สินทางปัญญาเริ่มได้รับการยอมรับมากขึ้นในฐานะหลักประกันทางการเงิน การใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกัน (IP-Backed Lending) ได้กลายเป็นวิธีที่ช่วยให้ธุรกิจ โดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ซึ่งรวมไปถึงวิสาหกิจเริ่มต้น สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้สะดวกยิ่งขึ้นในกรณีที่ธุรกิจขาดหลักประกันที่เป็นทรัพย์สินที่จับต้องได้ โดยการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อเป็นหลักประกันทางธุรกิจในการระดมทุนเป็นแนวทางที่ได้รับความนิยมและยอมรับในหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ซึ่งในประเทศไทยก็สามารถทำได้ตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558

2.2 การใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจของวิสาหกิจเริ่มต้นในต่างประเทศ

2.2.1 การใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจตามหลักการประกันหนี้แบบลอย (Floating Charge) ในประเทศอังกฤษ

ตามกฎหมายอังกฤษนั้น ทรัพย์สินทางปัญญาทุกประเภทสามารถนำมาเป็นหลักประกันในการชำระหนี้ได้ในหลายรูปแบบ ซึ่งรวมถึงการประกันหนี้แบบลอย (Floating Charge)¹² โดยการทำสัญญาหลักประกันหนี้แบบลอยโดยการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันนั้นสามารถทำได้ทั้งโดยองค์กรธุรกิจที่เป็นนิติบุคคลและโดยบุคคลธรรมดา แต่ในทางปฏิบัติส่วนใหญ่แล้วองค์กรธุรกิจที่เป็นนิติบุคคลมักเป็นผู้ให้หลักประกันหนี้แบบลอย¹³ ซึ่งมีขั้นตอนที่สำคัญ ได้แก่ ขั้นตอนการทำสัญญาหลักประกัน หรือที่เรียกว่า “การยึดติดกับทรัพย์สินหลักประกัน (Attachment)” ซึ่งการทำสัญญาหลักประกันหนี้แบบลอยนี้ไม่มีกฎหมายกำหนดรูปแบบไว้ คู่สัญญาสามารถตกลงเนื้อหาของสัญญาได้ แต่จะต้องมีเนื้อหาสำคัญ เช่น การให้ทรัพย์สินประเภทใดประเภทหนึ่งที่มีอยู่ในขณะทำสัญญาหรืออาจได้มาในอนาคตเป็นหลักประกัน ความรับผิดชอบของลูกหนี้ที่จะต้องชำระหนี้ ทรัพย์สินประเภทใดของลูกหนี้ที่

¹¹ วิจัยกรุงศรี, “บทบาทของหลักประกันในภาคการธนาคารยุคใหม่,” 2564,

<https://thaipublica.org/2021/04/krungsri-research-the-role-of-collateral-in-the-modern-banking-world-01/>, สืบค้นเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2567.

¹² Jan Jakob Bornheim, *Security Rights in Intellectual Property in England and Wales* (Berlin: Springer, 2020), 286.

¹³ Ibid., 303.

กำหนดให้เป็นหลักประกัน เหตุการณ์ที่จะทำให้เกิดการบังคับหลักประกัน ข้อเสนอสิทธิของเจ้าหนี้ เป็นต้น¹⁴ โดยทั่วไปแล้ว ฝ่ายเจ้าหนี้ในสัญญาหลักประกันหนี้แบบลอยจะมีสิทธิในทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันเพียงแค่ควบคุมดูแลการใช้ทรัพย์สินเพื่อให้ลูกหนี้ดำเนินธุรกิจไปตามปกติ แต่จะไม่ได้มีทรัพย์สินเหนือทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน ส่วนฝ่ายลูกหนี้สามารถจัดการทรัพย์สินหลักประกันหนี้แบบลอยได้อย่างอิสระโดยเจ้าหนี้ไม่มีสิทธิเข้ามาแทรกแซงและสามารถใช้เพื่อดำเนินธุรกิจจนกว่าจะเกิดเหตุการณ์แปลงสภาพหลักประกัน (Crystallisation) ซึ่งจะทำให้ทรัพย์สินดังกล่าวกลายเป็นหลักประกันแบบเฉพาะเจาะจง (Fixed Charge)¹⁵ อีกขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญคือขั้นตอนการจดทะเบียน หรือเรียกว่า “การทำให้สัญญาหลักประกันสมบูรณ์” (Perfection)¹⁶ โดยลูกหนี้ที่เป็นบริษัทต้องมีการนำสัญญาหลักประกันหนี้แบบลอยไปจดทะเบียนต่อนายทะเบียนที่ Companies House ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการจดทะเบียนบริษัทตาม The Companies Act 2006 โดยจะต้องดำเนินการภายใน 21 วัน นับจากวันที่มีการทำสัญญาหลักประกัน¹⁷ โดยต้องระบุรายละเอียดที่สำคัญ เช่น วันที่มีการนำทรัพย์สินมาเป็นหลักประกันหนี้แบบลอย จำนวนเงินประกัน รายละเอียดของทรัพย์สินที่นำมาเป็นหลักประกัน¹⁸ ดังนั้น หากเป็นกรณีที่ใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกัน ก็ต้องมีการระบุรายละเอียดอย่างชัดเจนพอสังเขปในเอกสาร โดยหากไม่ได้มีการจดทะเบียนกับเจ้าพนักงานทะเบียน สัญญาหลักประกันจะตกเป็นโมฆะ ไม่สามารถใช้อย่างบุคคลภายนอก เช่น ผู้ชำระบัญชี หรือเจ้าหนี้ของบริษัทผู้ให้หลักประกันได้¹⁹

อย่างไรก็ตาม นอกจากการจดทะเบียนที่ Companies House แล้ว อาจต้องมีการจดแจ้งกับหน่วยงานเฉพาะอื่น ๆ ด้วย กล่าวคือ ในกรณีที่ทรัพย์สินทางปัญญาที่นำมาเป็นหลักประกันเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีทะเบียน ก็จะต้องมีการจดแจ้งการทำสัญญาหลักประกันกับสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property Office: IPO) ด้วย²⁰ โดยแม้ว่าการจดแจ้งนี้จะไม่ใช่ว่ากฎหมายกำหนดในการทำให้สัญญาหลักประกันสมบูรณ์ แต่มีความสำคัญในเชิงปฏิบัติ เนื่องจากการจดทะเบียนต่อสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาจะช่วยให้เจ้าหนี้ที่จดทะเบียนมีสิทธิในการได้รับชำระหนี้ดีกว่าเจ้าหนี้ที่จดทะเบียนที่ Companies House เพียงอย่างเดียว²¹

¹⁴ ภัทรพร เกาทัณฑ์ทอง, “การจดทะเบียนสัญญาหลักประกันทางธุรกิจ: ปัญหาและการบังคับใช้,” (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560), 62.

¹⁵ Jan Jakob Bornheim, *Security Rights in Intellectual Property in England and Wales*, 304.

¹⁶ Ibid., 289.

¹⁷ *The Companies Act 2006*, Section 860(1).

¹⁸ ภัทรพร เกาทัณฑ์ทอง, *การจดทะเบียนสัญญาหลักประกันทางธุรกิจ: ปัญหาและการบังคับใช้*, 65.

¹⁹ *The Companies Act 2006*, Section 874(1).

²⁰ UK Intellectual Property Office, *Banking on IP? The Role of Intellectual Property and Intangible Assets in Facilitating Business Finance*, Intellectual Property Office Research Paper No. 2013/34, 177.

²¹ Jan Jakob Bornheim, *Security Rights in Intellectual Property in England and Wales*, 300.

ในส่วนการบังคับหลักประกัน (Enforcement) เจ้าหนี้จะสามารถบังคับชำระหนี้
เอาหลักประกันได้เมื่อเกิด “การแปลงสภาพหลักประกัน” หรือที่เรียกว่า “Crystallisation”
ซึ่งเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนหลักประกันแบบลอย ซึ่งเดิมไม่มีการระบุทรัพย์สินเฉพาะเจาะจง
ให้กลายเป็นหลักประกันที่ผูกกับทรัพย์สินเฉพาะเจาะจง โดยการเปลี่ยนสถานะนี้จะเกิดขึ้นเมื่อ
เกิดเหตุการณ์ตามที่กำหนดไว้ในสัญญาหลักประกัน เช่น ลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้²² หรือการที่
ลูกหนี้หยุดดำเนินการ หรือ มีการบอกเลิกอำนาจในการจัดการของกรรมการบริษัท หรือการ
เจ้าหนี้ใช้อำนาจตามสัญญาในการเข้าครอบครองหรือจัดการทรัพย์สิน เป็นต้น²³ ซึ่งจะทำให้
สิทธิของเจ้าหนี้มีผลผูกพันกับทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันนั้นทันที ทั้งนี้ การแปลงสภาพ
หลักประกันสามารถเกิดขึ้นกับทรัพย์สินทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ระบุไว้ใน
สัญญา และเมื่อทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันนั้นแบบลอยถูกแปลงสภาพเป็นหลักประกันนั้นแบบ
เฉพาะเจาะจง สิทธิในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้จะสิ้นสุดลงโดยอัตโนมัติ²⁴

โดยการบังคับหลักประกันสามารถมีได้ในหลายแนวทางด้วยกัน สำหรับกรณี
หลักประกันเป็นทรัพย์สินทางปัญญา เจ้าหนี้สามารถดำเนินการขายโดยตรงแก่เอกชน (Private
Sale) โดยไม่ต้องผ่านศาล ซึ่งช่วยลดต้นทุนและเร่งกระบวนการบังคับหลักประกันให้เป็นไป
ด้วยความรวดเร็ว ซึ่งในบางกรณีอาจจำเป็นต้องมีผู้เชี่ยวชาญเข้ามาดำเนินการควบคุมและ
กำกับการขายเพื่อให้กระบวนการบังคับหลักประกันมีประสิทธิภาพ²⁵ นอกจากนี้เจ้าหนี้ยัง
สามารถแต่งตั้งผู้บังคับหลักประกัน (Receiver) เพื่อรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้อันเกี่ยวเนื่อง
กับทรัพย์สินทางปัญญาและบังคับหลักประกันเพื่อชำระหนี้ได้²⁶

ทั้งนี้การใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันในสหราชอาณาจักรเป็นอีก
ปัจจัยหนึ่งที่สนับสนุนการขยายตัวของสตาร์ทอัพ ตัวอย่างเช่น บริษัท Eseye ได้ใช้สิทธิบัตร
และเครื่องหมายการค้ามาเป็นหลักประกันในการระดมทุนจาก Virgin Money และ Telus
Ventures เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่และขยายธุรกิจ²⁷ ในขณะที่ Sci-Net ได้รับเงินกู้จำนวน
£700,000 จากธนาคาร NatWest โดยใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันเพื่อพัฒนา
ผลิตภัณฑ์และขยายกิจการ ซึ่ง NatWest ร่วมมือกับ Inngot ซึ่งเป็นบริษัทประเมินมูลค่า

²² ภัทรพร เกาทัณฑ์ทอง, การจดทะเบียนสัญญาหลักประกันทางธุรกิจ: ปัญหาและการบังคับใช้, 69.

²³ William James Gough, *Company Charges* (London: Butterworths, 1978), 84.

²⁴ Jan Jakob Bornheim, *Security Rights in Intellectual Property in England and Wales*, 304.

²⁵ ภัทรพร เกาทัณฑ์ทอง, การจดทะเบียนสัญญาหลักประกันทางธุรกิจ: ปัญหาและการบังคับใช้, 73.

²⁶ อิศรัตน์ อารมมาศ, “แนวทางการบังคับสิทธิในการนำทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจตาม
พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558,” (การค้นคว้าอิสระ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ,
2558), 92.

²⁷ World Intellectual Property Organization, “Country Perspectives: The United Kingdom’s Journey,”
WIPO Publication, No. RN2023/42, (2023): 38–40.

ทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อประเมินมูลค่าทรัพย์สินที่สามารถนำมาใช้เป็นหลักประกัน²⁸ โดยการ
ใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันนี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของทรัพย์สินทางปัญญา
ในการช่วยให้สตาร์ทอัพระดมทุนและสร้างโอกาสในการเติบโต

2.2.2 การใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจในสหรัฐอเมริกา

กฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการนำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็น
หลักประกันทางธุรกิจในสหรัฐอเมริกา คือ Article 9 แห่ง Uniform Commercial Code
(UCC) ซึ่งถูกตราขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการใช้สังหาริมทรัพย์มาเป็นหลักประกันเพื่อการชำระหนี้
โดยการดำเนินการใดที่มีลักษณะเป็นการนำสังหาริมทรัพย์มาเป็นประกันการชำระหนี้ต้อง
ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายนี้ โดยสังหาริมทรัพย์ทุกประเภท ซึ่งรวมถึงทรัพย์สินที่ไม่มี
รูปร่างอย่างทรัพย์สินทางปัญญา²⁹ ก็สามารถนำมาเป็นหลักประกันตามกฎหมายนี้ได้³⁰
นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลสามารถเป็นคู่สัญญาในการทำสัญญา
หลักประกันทางธุรกิจดังกล่าวนี้ได้³¹

การทำสัญญานำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกันทางธุรกิจมีขั้นตอนที่
สำคัญเช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการยึดติดกับทรัพย์สินหลักประกัน
(Attachment) ซึ่งจะต้องดำเนินการหลายเรื่อง ประการแรกคือการทำสัญญาหลักประกันหนี้
(Security Agreement) ที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับเจ้าหนี้ ลูกหนี้ มูลหนี้ที่ประสงค์ให้ทรัพย์สิน
เป็นประกัน และทรัพย์สินที่นำมาเป็นหลักประกัน ทั้งนี้สัญญาประกันหนี้สามารถทำได้ทั้งแบบ
ลายลักษณ์อักษรหรือผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ประการที่สอง เจ้าหนี้ต้องมีการชำระหนี้ตอบแทน
เช่น การให้เงินกู้แก่ลูกหนี้ และประการที่สาม ลูกหนี้ต้องมีสิทธิในทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน
เช่น มีกรรมสิทธิ์ หรือมีอำนาจตามกฎหมายที่จะจำหน่าย จ่าย โอนทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน
หนี้ได้ โดยเมื่อมีการทำสัญญาหลักประกันหนี้แล้ว เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิเหนือทรัพย์สินที่เป็น
หลักประกันทั้งที่มีอยู่แล้วในระหว่างทำสัญญา หรืออาจได้มาในอนาคตก็ได้³² ดังนั้นในกรณีที่ใช้
ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกัน ในสัญญาก็ต้องมีการระบุรายละเอียดของทรัพย์สินทาง
ปัญญาดังกล่าว อีกทั้งลูกหนี้ต้องเป็นผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญานั้น ๆ ตามกฎหมาย

²⁸ NatWest, “Sci-Net Secures Market-First IP-Backed Loan,” 2024, <https://www.natwest.com/corporates/about-us/case-studies/sci-net-secures-market-first-ip-backed-loan.html>, accessed November 7, 2024.

²⁹ Carl S. Bjerre et al., “LLC and Partnership Transfer Restrictions Excluded from UCC Article 9 Overrides,” 2019, <https://businesslawtoday.org/2019/02/llc-partnership-transfer-restrictions-excluded-ucc-article-9-overrides/>, accessed November 7, 2024.

³⁰ ระวีวรรณ ทวีสังข์, “ปัญหาหลักประกันตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558,” (วิทยานิพนธ์
ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2562), 63.

³¹ เรื่องเดียวกัน, 67.

³² ภัทรพร เกาทัณฑ์ทอง, การจดทะเบียนสัญญาหลักประกันทางธุรกิจ: ปัญหาและการบังคับใช้, 77.

นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนการทำให้สัญญาหลักประกันสมบูรณ์ (Perfection) ซึ่งการทำให้หลักประกันสมบูรณ์ในสหรัฐอเมริกาสามารถทำได้หลายวิธี โดยหนึ่งในวิธีที่สำคัญคือการยื่น Financing Statement ซึ่งวิธีนี้สามารถใช้ได้กับทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันเกือบทุกประเภทรวมถึงทรัพย์สินทางปัญญาด้วย³³ โดย Financing Statement ดังกล่าวจะเป็นเอกสารที่เจ้าหนี้จะยื่นต่อหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการรับจดทะเบียน เช่น สำนักงาน Secretary of State โดยในเอกสารจะต้องมีรายละเอียดสำคัญของสัญญาหลักประกัน เช่น รายละเอียดของเจ้าหนี้และลูกหนี้ รายละเอียดของทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันพอสังเขป³⁴ โดยจะมีการเปิดเผยให้บุคคลภายนอกได้รับทราบ ทั้งนี้ การทำให้สัญญาหลักประกันสมบูรณ์ช่วยให้เจ้าหนี้ที่ดำเนินการก่อนมีสิทธิได้รับชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้รายอื่นที่ดำเนินการในภายหลัง³⁵ อย่างไรก็ตาม สำหรับในทรัพย์สินทางปัญญาบางประเภทอาจต้องยื่นเอกสารกับหน่วยงานที่ดูแลการจดทะเบียนทรัพย์สินเหล่านั้นเป็นการเฉพาะด้วย ดังเช่นในกรณีของลิขสิทธิ์ที่ได้มีการจดทะเบียน (Registered Copyright) มาตรา 205 แห่งรัฐบัญญัติลิขสิทธิ์ของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดเอาไว้อย่างชัดเจนว่า การโอนลิขสิทธิ์ซึ่งรวมถึงการนำลิขสิทธิ์ไปเป็นหลักประกันนั้นจะต้องมีการจดทะเบียนกับสำนักงานลิขสิทธิ์ (Copyright Office) ดังนั้นเพื่อให้สัญญาหลักประกันดังกล่าวมีผลสมบูรณ์ต่อบุคคลภายนอก การทำ Perfection ในสัญญาหลักประกันดังกล่าวควรดำเนินการยื่นเอกสารเพื่อจดทะเบียนกับสำนักงานลิขสิทธิ์³⁶

นอกจากนี้ในกรณีทรัพย์สินทางปัญญาประเภทอื่น ๆ ที่มีทะเบียน ก็อาจจะต้องมีการจดทะเบียนกับหน่วยงานทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องด้วย โดยแม้ว่าการจดทะเบียนกับหน่วยงานทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องดังกล่าวไม่ใช่เงื่อนไขสำหรับการทำให้สัญญาหลักประกันสมบูรณ์ แต่การที่ไม่ได้ดำเนินการจดทะเบียนกับหน่วยงานทรัพย์สินทางปัญญาดังกล่าวอาจมีผลต่อลำดับสิทธิของเจ้าหนี้ในการได้รับชำระหนี้ที่มีอยู่เหนือหลักประกันดังกล่าว³⁷

การบังคับหลักประกันตาม Article 9 ของ UCC สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การขาย ให้เช่า หรือโอนทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันโดยไม่จำเป็นต้องผ่านการขายทอดตลาดเสมอไป เจ้าหนี้สามารถกำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการขายทรัพย์สินได้ พร้อมทั้งต้องแจ้งลูกหนี้ให้ทราบล่วงหน้าเพื่อความโปร่งใสและเป็นธรรม การขายทรัพย์สินหลักประกันต้องอยู่ภายในขอบเขตของข้อตกลงที่ระบุไว้ในสัญญาหลักประกันหนี้ที่ทั้งสองฝ่ายตกลงกัน³⁸ ในบางกรณี

³³ อีสตันน์ อารมมาศ, แนวทางการบังคับสิทธิในการนำทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558, 105.

³⁴ ภัทรพร เกาทัณฑ์ทอง, การจดทะเบียนสัญญาหลักประกันทางธุรกิจ: ปัญหาและการบังคับใช้, 79.

³⁵ เรื่องเดียวกัน.

³⁶ Alicia Griffin Mills, “Perfecting Security Interests in IP: Avoiding the Traps,” *The Banking Law Journal* 125, No.xv (September 2008): 751–52.

³⁷ Ibid.

³⁸ ภัทรพร เกาทัณฑ์ทอง, การจดทะเบียนสัญญาหลักประกันทางธุรกิจ: ปัญหาและการบังคับใช้, 90.

เจ้าหนี้สามารถเลือกนำทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันมาตีชำระหนี้ทั้งหมดหรือบางส่วนได้ หรือการยอมรับเอาทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันเป็นกรรมสิทธิ์ (Strict Foreclosure) แทนการขาย แต่ต้องได้รับความยินยอมจากลูกหนี้³⁹

โดยตัวอย่างของการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันในการขยายธุรกิจที่เกิดขึ้น เช่น บริษัท Tesla ได้ใช้สิทธิบัตรและสินทรัพย์เป็นหลักประกันในการกู้ยืม 500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อเพิ่มกำลังการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์⁴⁰ รวมถึงบริษัท SITO Mobile ที่ใช้สิทธิบัตรด้านเทคโนโลยีมือถือระดมทุน 10 ล้านดอลลาร์สหรัฐเพื่อขยายธุรกิจ⁴¹ ตัวอย่างเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันช่วยสร้างเสถียรภาพและเปิดโอกาสให้ธุรกิจเติบโต

2.3 การใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจในประเทศไทย

พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ผู้ประกอบการเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายขึ้นโดยเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการสามารถใช้ทรัพย์สินอื่น ๆ ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจมาเป็นหลักประกันได้โดยไม่ต้องส่งมอบการครอบครองทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันให้แก่ผู้รับหลักประกัน โดยยังสามารถจัดการทรัพย์สินดังกล่าวในการดำเนินธุรกิจได้ตามปกติ โดยมาตรา 8 ได้กำหนดประเภทของทรัพย์สินที่สามารถใช้เป็นหลักประกันไว้ 6 ประเภท ซึ่งหนึ่งในนั้นคือทรัพย์สินทางปัญญา ทั้งนี้ กฎหมายไม่ได้กำหนดประเภทของทรัพย์สินทางปัญญาที่สามารถนำมาเป็นหลักประกันทางธุรกิจอย่างเฉพาะเจาะจง ดังนั้นทรัพย์สินทางปัญญาทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีทะเบียนหรือไม่มีทะเบียนก็สามารถนำมาเป็นหลักประกันทางธุรกิจตามพระราชบัญญัตินี้ได้ ซึ่งในประเด็นนี้มีหลักการเหมือนกับการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันภายใต้สัญญาหลักประกันหนี้แบบลอยของประเทศอังกฤษ และสัญญาหลักประกันหนี้ภายใต้ Article 9 UCC ของสหรัฐอเมริกาที่ต่างก็ไม่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับประเภทของทรัพย์สินทางปัญญาที่สามารถนำมาเป็นหลักประกันได้

โดยในการทำสัญญาหลักประกันทางธุรกิจ ผู้ให้หลักประกันจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้⁴² ซึ่งในประเด็นนี้สอดคล้องกับหลักการประกันหนี้แบบลอยและสัญญาประกันหนี้ภายใต้ Article 9 UCC ที่เปิดกว้างให้ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลสามารถเป็นผู้ให้หลักประกันได้ แต่ในส่วนของผู้รับหลักประกันนั้นจะต้องเป็นสถาบันการเงินหรือบุคคลอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวงเท่านั้นที่มีสิทธิเข้ารับหลักประกันได้เช่น ธนาคาร บริษัทประกันภัย

³⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁰ FasterCapital, “Success Stories of Startups Using IP as Collateral,” 2024, <https://fastercapital.com/topics/success-stories-of-startups-using-ip-as-collateral.html>, accessed November 7, 2024.

⁴¹ IIPRD, “IP as Collateral,” 2021, <https://www.iiprd.com/ip-as-collateral/>, accessed November 7, 2024.

⁴² พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558, มาตรา 6.

และบริษัทประกันวินาศภัย เป็นต้น⁴³ การกำหนดดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้กระบวนการให้สินเชื่อและการรับหลักประกันเป็นไปตามมาตรฐานและอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ⁴⁴ ซึ่งในประเด็นนี้เองมีความแตกต่างจากหลักกฎหมายของประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาที่ต่างก็เปิดช่องให้ผู้รับหลักประกันสามารถเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้

การทำสัญญาหลักประกันทางธุรกิจนั้นต้องทำในรูปแบบลายลักษณ์อักษรและต้องจดทะเบียนต่อเจ้าพนักงานทะเบียน ตามมาตรา 13 วรรคหนึ่ง⁴⁵ ทั้งนี้ การจดทะเบียนหลักประกันทางธุรกิจเป็นหน้าที่ของผู้รับหลักประกัน โดยได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้ให้หลักประกัน ซึ่งต้องดำเนินการจดทะเบียนต่อเจ้าพนักงานทะเบียนที่สำนักงานทะเบียนหลักประกันทางธุรกิจภายใต้กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ โดยผู้แจ้งข้อมูลต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของข้อมูลที่แจ้งเอง⁴⁶ เจ้าพนักงานทะเบียนจะตรวจสอบเพียงความครบถ้วนตามรายการจดทะเบียนที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น ดังนั้น หากเป็นกรณีที่นำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกัน ก็จะต้องระบุรายละเอียดของทรัพย์สินทางปัญญานั้นในสัญญาหลักประกันให้ชัดเจน เช่น ประเภทของทรัพย์สินทางปัญญา หมายเลขทะเบียน (ถ้ามี) และรายละเอียดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญาดังกล่าว เพื่อให้ข้อมูลมีความชัดเจนและครบถ้วนตามที่มาตรา 18 กำหนดไว้ โดยเมื่อผู้รับหลักประกันได้ดำเนินการจดทะเบียนสัญญาหลักประกันทางธุรกิจแล้ว จะมีผลทำให้ผู้รับหลักประกันกลายเป็นเจ้าหนี้มีประกันตามกฎหมายล้มละลาย โดยมีสิทธิเหนือทรัพย์สินที่นำมาเป็นหลักประกัน ซึ่งผู้รับหลักประกันมีสิทธิได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่เป็นประกันก่อนเจ้าหนี้สามัญ แม้ว่าในภายหลังทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันนั้นจะถูกโอนไปยังบุคคลภายนอกก็ตาม⁴⁷ และหากทรัพย์สินเดียวกันถูกตราเป็นหลักประกันให้แก่ผู้รับหลักประกันหลายราย ลำดับการได้รับชำระหนี้จะเรียงตามวันและเวลาที่จดทะเบียน⁴⁸ ซึ่งการกำหนดให้มีการจดทะเบียนสัญญาหลักประกันทางธุรกิจนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับการทำให้สัญญาหลักประกันมีผลสมบูรณ์ (Perfection) โดยการจดทะเบียนสัญญาหลักประกันลอยที่ Companies House ในประเทศอังกฤษ และการยื่น Financing Statement ต่อหน่วยงานของรัฐที่กำหนดในสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีผลทำให้สัญญาหลักประกันสามารถใช้อย่างบุคคลภายนอกได้ แต่อาจมีในบางกรณีที่ต้องมีการจดทะเบียนกับหน่วยงานเฉพาะเพิ่มเติมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นหลักประกันนั้นมีทะเบียน ทั้งนี้เพื่อให้เจ้าหนี้มีลำดับในการได้รับชำระหนี้ดีกว่าเจ้าหนี้รายอื่น

⁴³ พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558, มาตรา 7.

⁴⁴ ภัทรพร เกาทัณฑ์ทอง, การจดทะเบียนสัญญาหลักประกันทางธุรกิจ: ปัญหาและการบังคับใช้, 41-42.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, 132-133.

⁴⁶ พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558, มาตรา 16.

⁴⁷ พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558, มาตรา 17.

⁴⁸ พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558, มาตรา 33.

ในการบังคับหลักประกัน ตามมาตรา 18 คู่สัญญาสามารถตกลงกำหนดเหตุบังคับหลักประกันอย่างไรก็ได้ แต่จะต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยเมื่อมีเหตุให้ต้องบังคับหลักประกัน วิธีการบังคับหลักประกันจะแตกต่างกันตามลักษณะของทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน สำหรับในกรณีของทรัพย์สินทางปัญญานั้น กฎหมายไม่ได้กำหนดแนวทางในการบังคับหลักประกันเอาไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้นจึงต้องปรับใช้การบังคับหลักประกันในกรณีที่หลักประกันเป็นทรัพย์สินทั่วไป ซึ่งในการบังคับหลักประกันที่เป็นทรัพย์สินทั่วไปนั้น ผู้รับหลักประกันสามารถบังคับให้ทรัพย์สินนั้นหลุดเป็นสิทธิของตนหรือจำหน่ายทรัพย์สินเพื่อนำเงินที่ได้ไปชำระหนี้ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด โดยกรณีที่เจ้าหนี้ประสงค์จะเอาทรัพย์สินหลักประกันหลุดเป็นสิทธิ กฎหมายอนุญาตให้ทำได้ก็ต่อเมื่อผู้ให้หลักประกันค้างชำระหนี้อันเป็นต้นเงินเท่ากับหรือมากกว่ามูลค่าทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน และผู้ให้หลักประกันได้ค้างส่งดอกเบี้ยมาแล้ว 5 ปี โดยไม่มีหลักประกันรายอื่นหรือบุริมสิทธิอื่นอันจดทะเบียนไว้เหนือทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน⁴⁹ นอกจากนี้ในกรณีที่ต้องการจะจำหน่ายทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน กฎหมายก็ได้กำหนดไว้ว่าต้องเป็นการจำหน่ายโดยวิธีการประมูลโดยเปิดเผยเท่านั้น⁵⁰ ซึ่งในประเด็นนี้จะมีความแตกต่างจากประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาที่การบังคับหลักประกันจะมีความยืดหยุ่นมากกว่า โดยเจ้าหนี้สามารถเลือกวิธีการบังคับหลักประกันที่เหมาะสมกับประเภทของทรัพย์สินทางปัญญาที่นำมาเป็นหลักประกันได้

2.4 บทวิเคราะห์สภาพปัญหาของการนำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกันทางธุรกิจของวิสาหกิจเริ่มต้นในประเทศไทย

จากการศึกษาเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายในการนำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกันทางธุรกิจของประเทศไทย ประเทศอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ตลอดจนการสัมภาษณ์หน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้พบปัญหาและความท้าทายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการที่วิสาหกิจเริ่มต้นจะนำทรัพย์สินทางปัญญามาใช้เป็นหลักประกันทางธุรกิจเพื่อขอรับสินเชื่อหรือการสนับสนุนทางการเงินตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 รวม 4 ประการ ดังนี้

2.4.1 ปัญหาของวิสาหกิจเริ่มต้นในการนำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกันทางธุรกิจ

ประการแรก ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของทรัพย์สินทางปัญญาของผู้ประกอบการวิสาหกิจเริ่มต้น กล่าวคือ ผู้ประกอบการวิสาหกิจเริ่มต้นยังมีความไม่แน่ใจว่านวัตกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจของตนเองจะสามารถได้รับการคุ้มครองเป็นทรัพย์สินทางปัญญาได้หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขอจดทะเบียนสิทธิบัตรการประดิษฐ์ ทั้งนี้เนื่องจากมองว่าการที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิบัตรการประดิษฐ์นั้นค่อนข้าง

⁴⁹ พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558, มาตรา 37.

⁵⁰ พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558, มาตรา 40.

เป็นไปได้ยาก ชับซ้อนและเสียค่าใช้จ่ายสูง⁵¹ ดังนั้นผู้ประกอบการที่เห็นว่าวัตรกรรมของตนอาจจะสามารถได้รับการคุ้มครองเป็นทรัพย์สินทางปัญญาได้ก็มักจะมุ่งไปที่การจดทะเบียนอนุสิทธิบัตรเท่านั้นซึ่งมีเงื่อนไขและกระบวนการที่ซับซ้อนน้อยกว่า ใช้เวลาดำเนินการและเสียค่าใช้จ่ายไม่มากเท่ากับสิทธิบัตรการประดิษฐ์⁵² อย่างไรก็ตาม การได้รับการคุ้มครองอนุสิทธิบัตรอาจไม่เพียงพอที่คุ้มครองนวัตกรรมของวิสาหกิจเริ่มต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีการขยายตลาดไปในต่างประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากในหลาย ๆ ประเทศ เช่น สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา ไม่มีระบบการคุ้มครองอนุสิทธิบัตร⁵³ ส่งผลให้วิสาหกิจเริ่มต้นไม่สามารถใช้ทรัพย์สินทางปัญญาของตนได้อย่างเต็มที่ในการสร้างความได้เปรียบในตลาดต่างประเทศ

ประการที่สอง ปัญหาการให้การสนับสนุนแก่วิสาหกิจเริ่มต้นในด้านการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา กล่าวคือ ในการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา เช่น สิทธิบัตร การประดิษฐ์จะมีค่าใช้จ่ายในการจดทะเบียนค่อนข้างสูง เนื่องจากจะต้องจ้างผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย หรือผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้โดยเฉพาะในการเตรียมคำขอและดำเนินการขอจดทะเบียนเพื่อรับการคุ้มครอง ซึ่งวิสาหกิจเริ่มต้นในช่วงเริ่มต้นนี้มักจะยังไม่มีเงินทุนมากเพียงพอในเรื่องดังกล่าวนี้ โดยแม้ว่าจะเริ่มมีการสนับสนุนจากทางภาครัฐมากขึ้น แต่โครงการที่เป็นการสนับสนุนจากภาครัฐส่วนใหญ่ก็มักเป็นโครงการที่ต้องให้วิสาหกิจเริ่มต้นออกค่าใช้จ่ายในการดำเนินการไปก่อน เมื่อได้รับการคุ้มครองสิทธิบัตรแล้วก็จะสามารถนำไปเสริมมาขอเบิกจ่ายได้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้ววิสาหกิจเริ่มต้นทั้งหลายมักยังไม่มีเงินทุนที่มากพอ อีกทั้งจำนวนทุนที่ให้ก็ยังมีความจำกัด⁵⁴ นอกจากนี้ การให้การสนับสนุนหรือส่งเสริมการประกอบกิจการของวิสาหกิจเริ่มต้นของหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ ก็มักจะมุ่งไปที่การสนับสนุนเงินทุนเบื้องต้น หรือเน้นการนำจับคู่ทางธุรกิจ (Business Matching) วิสาหกิจเริ่มต้นกับนักลงทุน มากกว่าการให้ความช่วยเหลือในเรื่องการดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ทั้งนี้เนื่องจากหน่วยงานส่งเสริมวิสาหกิจเริ่มต้นของรัฐยังมีข้อจำกัดในด้านบุคลากรที่มีพนักงานที่มีความเชี่ยวชาญกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญารวมไปถึงข้อจำกัดในด้านงบประมาณ⁵⁵

ประการที่สาม ปัญหารูปแบบการรับเงินสนับสนุนของวิสาหกิจเริ่มต้นที่พ้นจากระยะเริ่มต้น กล่าวคือ เมื่อวิสาหกิจเริ่มต้นเริ่มมีผลิตภัณฑ์หรือโมเดลธุรกิจที่เป็นรูปเป็นร่างมากขึ้นและน่าจะมีศักยภาพเพียงพอที่จะเริ่มผลิตผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายหรือให้บริการต่อ

⁵¹ ผู้ประกอบการวิสาหกิจเริ่มต้น, สัมภาษณ์โดยอัจฉริยา วงษ์บูรณาวาทย, กรุงเทพฯ, 30 เมษายน 2567.

⁵² นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการพิเศษ กรมทรัพย์สินทางปัญญา, สัมภาษณ์โดยอัจฉริยา วงษ์บูรณาวาทย, สัมภาษณ์ทางแอปพลิเคชันซูม, 9 กุมภาพันธ์ 2567.

⁵³ World Intellectual Property Organization, “Utility Models,” 2024, https://www.wipo.int/web/patents/topics/utility_models, accessed November 7, 2024.

⁵⁴ นักส่งเสริมนวัตกรรม สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, สัมภาษณ์โดย อัจฉริยา วงษ์บูรณาวาทย, สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ จังหวัดเชียงใหม่, 12 ตุลาคม 2566.

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน.

ประชาชนในรูปแบบทางธุรกิจ วิสาหกิจเริ่มต้นก็มักจะขอรับเงินทุนสนับสนุนเพื่อขยายกิจการในรูปแบบของการร่วมทุนโดยนักลงทุนต่าง ๆ ทั้งจากนักลงทุนอิสระ (Angel Investor) หรือธุรกิจเงินร่วมลงทุน (Venture Capital) ที่จะให้เงินทุนสนับสนุนแลกกับการเข้าเป็นหุ้นส่วนหรือร่วมลงทุนโดยการถือหุ้นในวิสาหกิจเริ่มต้นนั้น ซึ่งจะทำให้นักลงทุนเหล่านี้จะได้เป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาของวิสาหกิจเริ่มต้นในฐานะผู้ถือหุ้นของวิสาหกิจเริ่มต้นนั่นเอง ดังนั้นการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปเป็นหลักประกันทางธุรกิจของวิสาหกิจเริ่มต้นจึงอาจจะได้รับความนิยมที่ไม่มากนัก

แต่อย่างไรก็ดี ไม่ได้หมายความว่า การสนับสนุนให้วิสาหกิจเริ่มต้นนำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกันทางธุรกิจจะไม่เกิดประโยชน์ เนื่องจากการลงทุนในรูปแบบการร่วมทุนดังกล่าวก็มีข้อด้อยอยู่ อันได้แก่ หากวิสาหกิจเริ่มต้นใดให้นักลงทุนเข้ามาร่วมลงทุนโดยมีฐานะเป็นผู้ถือหุ้นด้วยนั้น จะทำให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจเริ่มต้นเดิมจะสูญเสียความสามารถในการควบคุมกิจการของตนเอง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ในขั้นต่อไปอาจจะขัดแย้งหรือไม่ได้เป็นไปตามที่ผู้ประกอบการวิสาหกิจดั้งเดิมต้องการ นอกจากนี้ หากผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจเริ่มต้นไม่ได้พัฒนาไปตามทิศทางที่นักลงทุนเห็นสมควร นักลงทุนเหล่านี้อาจถอนการลงทุนหรือเลิกให้การสนับสนุนแก่วิสาหกิจเริ่มต้นนี้ก็ได้ แม้ผู้ประกอบการวิสาหกิจเริ่มต้นอาจจะไม่เห็นด้วย ดังนั้น การขอรับเงินทุนสนับสนุนโดยใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจ อาจจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจสำหรับวิสาหกิจเริ่มต้นที่ไม่ต้องการจะสูญเสียความสามารถในการควบคุมกิจการของตนเอง

2.4.2 ปัญหาการจำกัดให้ผู้รับหลักประกันทางธุรกิจเป็นสถาบันการเงินหรือหน่วยธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการเงินเท่านั้น

ประการแรก ปัญหาการไม่สอดคล้องกับวงจรธุรกิจของวิสาหกิจเริ่มต้น กล่าวคือ จากการศึกษาวงจรธุรกิจของวิสาหกิจเริ่มต้นที่มีรอบการระดมทุนหลายรอบ ในช่วงแรก ๆ ของการระดมทุนของวิสาหกิจเหล่านี้ซึ่งเป็นช่วงที่วิสาหกิจสามารถใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันได้ มักจะไม่ได้รับความสนใจจากสถาบันการเงินมากนัก เนื่องจากในช่วงเริ่มต้น เนื่องจากกิจการของวิสาหกิจเริ่มต้นนั้นยังมีความเสี่ยงสูง กล่าวคือ ยังไม่แน่นอนว่าโมเดลธุรกิจหรือนวัตกรรมของวิสาหกิจเริ่มต้นจะประสบความสำเร็จในทางธุรกิจหรือไม่⁵⁶ ดังนั้นวิสาหกิจเริ่มต้นจึงไม่ได้รับความสนใจจากสถาบันการเงินที่จะให้การสนับสนุนเงินทุนในรูปแบบของเงินกู้ที่ใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจ

ประการที่สอง ปัญหาการประเมินมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญาที่สถาบันการเงินจะต้องทำให้ทราบมูลค่าที่แท้จริงของทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นหลักประกันนั้นแล้ว จึงจะพิจารณาให้สินเชื่อ โดยในประเทศไทยยังขาดระบบการประเมินที่ทำให้เกิดความมั่นใจได้

⁵⁶ ผู้จัดการสาขาของสถาบันการเงิน, สัมภาษณ์โดยอัจฉริยา วงษ์บุรณาวาทย, สัมภาษณ์ทางแอปพลิเคชันซูม, 16 มีนาคม 2567.

ว่าเป็นการประเมินที่ถูกต้องและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง⁵⁷ การประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาจะต้องประกอบไปด้วยผู้ที่ทำหน้าที่ประเมินมูลค่าได้ก็จะต้องเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยเฉพาะทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละประเภทก็จะมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไป รวมไปถึงมีความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการหรือการนำทรัพย์สินทางปัญญานั้น ๆ ไปใช้ประโยชน์ ตัวอย่างเช่น ในกรณีที่น่าสิทธิบัตรการประดิษฐ์มาเป็นหลักประกัน ผู้ประเมินก็ควรมีความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับสาขาเทคโนโลยีนั้น ๆ เพื่อประเมินมูลค่าได้อย่างถูกต้องและสอดคล้องกับแนวโน้มของตลาด การขาดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในกระบวนการประเมินมูลค่าอาจทำให้การประเมินขาดความแม่นยำและส่งผลกระทบต่อมูลค่าหลักประกันที่ได้รับ โดยแม้ในปัจจุบัน ประเทศไทยจะมีองค์กรเอกชนที่ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาก็ตาม แต่ก็อาจจะยังไม่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป ซึ่งก็ยังคงถือเป็นความเสี่ยงของผู้รับหลักประกันในการพิจารณาเองว่าจะเชื่อถือผู้ทำหน้าที่ประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาหรือไม่ หรือเลือกใช้เกณฑ์ใดในการประเมิน

2.4.3 ปัญหาในการบังคับทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นหลักประกันทางธุรกิจ

ประการแรก วิธีการบังคับหลักประกันตามกฎหมายกำหนดไว้เพียงแค่สองวิธีเท่านั้น ซึ่งแตกต่างไปจากต่างประเทศมีวิธีการบังคับหลักประกันที่หลากหลาย เช่น การให้เจ้าหนี้กับลูกหนี้ตกลงกันให้ลูกหนี้โอนสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาให้แก่เจ้าหนี้แล้วก็ได้ถือว่าหนี้เป็นอันระงับไป หรือการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้หนี้⁵⁸ หรือการแต่งตั้งผู้บังคับหลักประกันที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านทรัพย์สินทางปัญญาให้เป็นผู้ดำเนินการบังคับหลักประกันแทนผู้รับหลักประกันที่นอกจากจะเป็นการลดภาระของผู้รับหลักประกันแล้ว ยังจะเป็นการทำให้มีการบริหารจัดการแสวงหาประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นหลักประกันได้มากขึ้น เช่น การอนุญาตให้ใช้สิทธิซึ่งผู้รับหลักประกันอาจได้รับค่าตอบแทนเป็นค่าธรรมเนียมหรือค่าตอบแทนการอนุญาต เป็นต้น⁵⁹

ประการที่สอง วิธีการบังคับหลักประกันทั้งสองวิธีอาจก่อให้เกิดปัญหาสำหรับผู้รับหลักประกันที่เป็นสถาบันการเงินที่อาจมีต้นทุนหรือภาระในการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นหลักประกันนั้น กล่าวคือ ทรัพย์สินทางปัญญาไม่เหมือนทรัพย์สินทั่วไป หากมีการบังคับทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นหลักประกันก็อาจจะต้องมีการบริหารจัดการก่อนที่จะจำหน่ายออกไป เช่น หากทรัพย์สินทางปัญญานั้นมีการทำสัญญาให้บุคคลอื่นใช้สิทธิโดยเสียค่าตอบแทน ในระหว่างการยืดอายุเพื่อรอขายทอดตลาดก็จะต้องมีการบริหารจัดการในการ

⁵⁷ นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการพิเศษ กรมทรัพย์สินทางปัญญา, สัมภาษณ์โดยอัจฉริยา วงษ์บุรณาวาทย์, สัมภาษณ์ทางแอปพลิเคชันซูม, 9 กุมภาพันธ์ 2567.

⁵⁸ ชนาธิป ลัมขจรเดช, “ปัญหากระบวนการในการบังคับหลักประกันทางธุรกิจ,” (เอกนิติศึกษา คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2563), 70–71.

⁵⁹ อิศรัตน์ ชำรงมาศ, แนวทางการบังคับสิทธิในการนำทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558, 149.

เก็บค่าใช้สิทธิต่าง ๆ ซึ่งก็จะมิต้นทุนในการบริหารจัดการ อีกทั้งสถาบันการเงินอาจจะไม่ได้มีบุคลากรที่เชี่ยวชาญเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญานั้นเพียงพอ เช่น สิทธิบัตรต่าง ๆ การเอาทรัพย์สินทางปัญญาหลุดเป็นสิทธิ ในบางกรณีอาจเป็นภาระแก่สถาบันการเงินมากเกินไป จนอาจจะไม่คุ้มค่าในการรับทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกันทางธุรกิจ เนื่องจากทรัพย์สินทางปัญญามีลักษณะเฉพาะที่ต้องการการดูแลและจัดการเฉพาะด้าน ซึ่งแตกต่างจากทรัพย์สินทั่วไป เช่น ภาระในการชำระค่าธรรมเนียมรายปีสำหรับสิทธิบัตร การชำระค่าธรรมเนียมในการต่ออายุการคุ้มครอง การตรวจสอบการละเมิดสิทธิจากบุคคลอื่น เป็นต้น โดยหากไม่มีการบริหารจัดการที่เหมาะสม เช่น ขาดการชำระค่าธรรมเนียมรายปีหรือต่ออายุคุ้มครองตามกำหนด ทรัพย์สินทางปัญญาอาจสูญเสียมูลค่าได้

นอกจากนี้ หากเป็นการจำหน่ายทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันเพื่อนำเงินมาชำระหนี้โดยการประมูลโดยเปิดเผย ในทางปฏิบัติจะเป็นการขายทอดตลาดโดยกรมบังคับคดี ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้มีข้อเสียที่ผู้ที่เข้าร่วมการประมูลมีน้อย เนื่องจากผู้รับหลักประกันยังไม่มีเครือข่ายในการแจ้งให้กับผู้ที่สนใจจะซื้อทรัพย์สินทางปัญญาเข้าร่วมประมูล⁶⁰ อันอาจทำให้ไม่สามารถจำหน่ายทรัพย์สินทางปัญญาดังกล่าวเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ได้ หรืออาจจะได้ราคาต่ำกว่าที่ควรจะเป็น โดยหากเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศจะพบว่ากฎหมายของต่างประเทศจะอนุญาตให้มีการจำหน่ายโดยวิธีการอื่นหรือจำหน่ายในตลาดซื้อขายทรัพย์สินทางปัญญาโดยเฉพาะ⁶¹ ซึ่งผู้ซื้อขายในตลาดมักจะเป็นผู้ที่อยู่ในแวดวงหรือมีความรู้ความเชี่ยวชาญและสนใจที่จะซื้อขายแลกเปลี่ยนทรัพย์สินทางปัญญาอยู่แล้ว อันจะทำให้การจำหน่ายทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นหลักประกันทำได้สะดวกขึ้นและน่าจะได้ราคาที่เหมาะสม

2.4.4 ปัญหาความไม่ชัดเจนในบทบัญญัติของพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 ต่อการนำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกันทางธุรกิจ

แต่เดิมการนำทรัพย์สินมาเป็นหลักประกันทางธุรกิจที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมาอย่างช้านาน ในประเทศไทยก็คือการนำทรัพย์สินที่เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งไปทำการจำนำหรือจดทะเบียนจำนองต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่การนำทรัพย์สินอื่นมาเป็นหลักประกันทางธุรกิจตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 เป็นกฎหมายใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนในระบบกฎหมายไทย และหากพิจารณาจากสิ่งที้นำมาเป็นหลักประกันตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ตามมาตรา 8 จะพบว่าทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทรัพย์สินที่ไม่ได้มีรูปร่าง (Intangible Property) ที่สามารถนำมาเป็นหลักประกันทางธุรกิจได้ ส่วนทรัพย์สินอื่น (นอกจากสิทธิเรียกร้อง) ต่างเป็นทรัพย์สินที่มีรูปร่างทั้งนั้น จึงเป็นการยากแก่การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการนำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกันทางธุรกิจ

⁶⁰ ชนาธิป ลิ้มขจรเดช, ปัญหากระบวนการในการบังคับหลักประกันทางธุรกิจ, 70-71.

⁶¹ ธัญญาภัส ทองมูลธิ์ และศิวพร เสาวคนธ์, “การพัฒนาตลาดซื้อขายทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นหลักประกันตามกฎหมายว่าด้วยหลักประกันทางธุรกิจ,” วารสารวิชาการนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ 10, ฉ.12 (มกราคม - ธันวาคม 2565): 216.

อีกทั้ง บทบัญญัติแห่งกฎหมายในพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังไม่ได้มีความชัดเจนเพียงพอที่จะทำให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าใจได้ว่าการนำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกันทางธุรกิจตามพระราชบัญญัตินี้ต้องดำเนินการอย่างไร มีเงื่อนไขหรือหลักเกณฑ์อย่างไร และเมื่อทำการจดทะเบียนแล้ว ผลทางกฎหมายต่อทรัพย์สินทางปัญญานั้นเป็นอย่างไรบ้าง

3. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

แม้ประเทศไทยจะมีพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 ที่อนุญาตให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจเริ่มต้นสามารถนำทรัพย์สินมาทางปัญญาใช้เป็นหลักประกันทางธุรกิจได้ก็ตาม แต่กฎหมายดังกล่าวยังคงมีข้อจำกัด มีปัญหาและความท้าทายที่สำคัญหลายประการ ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาที่เกิดจากการดำเนินการของวิสาหกิจเริ่มต้นเอง การจำกัดให้เฉพาะสถาบันการเงินและกิจการที่กฎหมายกำหนดเท่านั้นเป็นผู้รับหลักประกัน และความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับในต่างประเทศ การทำสัญญาหลักประกันทางธุรกิจตามหลักการประกันหนี้แบบลอยของประเทศอังกฤษ และการทำสัญญาหลักประกันหนี้ตาม Article 9 ของ UCC ในสหรัฐอเมริกา ต่างก็มีกฎเกณฑ์และกลไกสนับสนุนที่ครอบคลุมและยืดหยุ่น ซึ่งเอื้อต่อผู้ประกอบการวิสาหกิจเริ่มต้นในการนำทรัพย์สินทางปัญญามาใช้เป็นหลักประกันทางธุรกิจเพื่อเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหานี้ใน 3 แนวทาง ดังนี้

3.1 การเพิ่มการสนับสนุนให้วิสาหกิจเริ่มต้นสามารถนำทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจได้มากขึ้น

ประการแรก การให้ความช่วยเหลือในด้านการประเมินและจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาที่สามารถจดทะเบียนได้ โดยหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งรับผิดชอบด้านการคุ้มครองและจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา หรือสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ ที่มุ่งส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมในเชิงพาณิชย์ของวิสาหกิจเริ่มต้น อาจจัดเป็นโครงการที่ให้องค์กรที่ประกอบกิจการเกี่ยวกับการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาเข้าไปประเมินทรัพย์สินทางปัญญาของวิสาหกิจเริ่มต้นที่เข้าร่วมโครงการ โดยหน่วยงานของรัฐเป็นผู้สนับสนุนค่าใช้จ่าย โครงการนี้มีประโยชน์ในหลายทาง ทางแรกจะทำให้วิสาหกิจเริ่มต้นได้รู้ตัวตนเองมีสิ่งใดเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในทางธุรกิจได้บ้าง และสามารถนำไปจดทะเบียนเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ในการนี้หน่วยงานของรัฐอาจให้การสนับสนุนทางการเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการขึ้นทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาด้วยก็ได้ ทางที่สอง โครงการนี้จะช่วยส่งเสริมธุรกิจการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาให้เกิดขึ้นและได้รับการยอมรับจากภาคธุรกิจมากขึ้น นอกจากนี้โครงการนี้จะเป็นการสร้างทรัพย์สินทางปัญญาใหม่ ๆ ให้กับประเทศไทยซึ่งอาจสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศได้อีกทางหนึ่งด้วย

ประการที่สอง เพื่อแก้ปัญหาที่สถาบันการเงินมักไม่ให้สินเชื่อธุรกิจวิสาหกิจเริ่มต้น โดยรับทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันเนื่องจากมีความเสี่ยงสูงนั้น ภาครัฐควรกำหนดให้สถาบันการเงินของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจเข้ามาสนับสนุนในส่วนนี้ ซึ่งสามารถทำได้สองแนวทาง แนวทางแรกคือการให้สถาบันการเงินของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจปล่อยสินเชื่อแก่วิสาหกิจเริ่มต้นที่นำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกันโดยตรง หรือ แนวทางที่สองโดยการให้รัฐวิสาหกิจที่ก่อตั้งขึ้นโดยมีภารกิจในคำประกันการให้สินเชื่อแก่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เช่น บริษัทประกันสินเชื่อวิสาหกิจขนาดกลางหรือขนาดย่อม (บสย.) มาเป็นผู้ค้ำประกันการให้สินเชื่อของสถาบันการเงินเอกชนหรือของรัฐแก่วิสาหกิจเริ่มต้นที่มีการนำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกันกับการให้สินเชื่อดังกล่าว หรือรับทรัพย์สินทางปัญญาของวิสาหกิจเริ่มต้นเป็นหลักประกันเอง ซึ่งวิธีการนี้ นอกจากจะช่วยให้ธุรกิจเหล่านี้เข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายขึ้น ยังส่งเสริมให้ระบบการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจพัฒนาและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น ไม่เพียงเป็นประโยชน์เฉพาะวิสาหกิจเริ่มต้นเท่านั้น แต่ยังเป็นการกระตุ้นให้เกิดธุรกิจที่ใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาในวงกว้าง ซึ่งจะส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว และยังเป็นการสร้างเชื่อมั่นและการพัฒนาให้ระบบการนำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกันทางธุรกิจมีความเข้มแข็งมากขึ้นด้วย

3.2 การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ในการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 ผู้วิจัยเสนอให้มีการแก้ไขกฎหมายในประเด็นดังต่อไปนี้

ประการแรก ควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่กำหนดให้ผู้รับหลักประกันทางธุรกิจจำกัดเฉพาะสถาบันการเงินหรือกิจการอื่นที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น เพื่อเปิดโอกาสให้นักลงทุนเอกชนสามารถรับทรัพย์สินทางปัญญาของวิสาหกิจเริ่มต้นเป็นหลักประกันทางธุรกิจได้ โดยการแก้ไขกฎหมายให้บุคคลทั่วไปสามารถรับหลักประกันทางธุรกิจได้โดยไม่จำกัดเฉพาะสถาบันการเงินอีกต่อไป โดยการแก้ไขนี้จะทำให้บุคคลทั่วไปสามารถเป็นผู้รับหลักประกันทางธุรกิจได้ ซึ่งจะช่วยให้นักลงทุนอิสระ (Angel Investor) และธุรกิจเงินร่วมลงทุน (Venture Capital) สามารถเป็นผู้รับทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจได้ด้วย

แต่อย่างไรก็ดี หากภาครัฐเห็นว่าการเปิดให้บุคคลทั่วไปสามารถรับหลักประกันทางธุรกิจได้ทั้งหมดนั้นอาจจะขัดแย้งต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าวที่ต้องการจะควบคุมการรับทรัพย์สินเป็นหลักประกันทางธุรกิจให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ก็อาจใช้วิธีการจำกัดผู้ที่สามารถเป็นผู้รับหลักประกันทางธุรกิจได้ โดยการอนุญาตเฉพาะกรณีการนำทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันเท่านั้นที่บุคคลทั่วไปเป็นผู้รับหลักประกันได้ หรืออาจแก้ไขในกฎกระทรวง ให้เฉพาะบุคคลที่มาขึ้นทะเบียนกับกรมพัฒนาธุรกิจการค้าที่สามารถเป็นผู้รับหลักประกันทางธุรกิจได้ นอกเหนือจากสถาบันการเงิน โดยการขึ้นทะเบียนเพื่อให้กรมพัฒนาธุรกิจการค้าได้ตรวจสอบคุณสมบัติ หรือความสามารถทางธุรกิจของผู้ที่สนใจจะรับทรัพย์สิน

ทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจก็ได้ และยังสามารถออกข้อกำหนดหรือกำหนดกฎเกณฑ์ กำหนดคุณสมบัติสำหรับผู้ที่จะรับหลักประกันทางธุรกิจเหล่านี้ได้ด้วย

ประการที่สอง ในส่วนของการบังคับหลักประกัน ควรมีการแก้ไขโดยเพิ่มวิธีการบังคับหลักประกัน ดังนี้ วิธีการแรก ควรเปิดช่องให้สามารถบังคับหลักประกันได้โดยการจำหน่าย ให้เจ้าหนี้สามารถนำทรัพย์สินทางปัญญาไปจำหน่ายได้โดยไม่ต้องใช้วิธีการขายทอดตลาด แต่ให้สามารถนำไปขายต่อบุคคลโดยเฉพาะเจาะจง หรือขายในตลาดทรัพย์สินทางปัญญาโดยเฉพาะก็ได้ แต่วิธีการนี้จะต้องให้ลูกหนี้หรือเจ้าของหรือผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นหลักประกันยินยอมด้วย เนื่องจากอาจส่งผลกระทบต่อหนี้ของลูกหนี้ได้ หรือวิธีที่สอง ควรเปิดช่องให้ลูกหนี้สามารถนำทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นหลักประกันมาใช้หนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้โดยความยินยอมของเจ้าหนี้ ซึ่งหากเจ้าหนี้ยอมรับทรัพย์สินทางปัญญานั้น ให้ถือว่าหนี้สินระหว่างลูกหนี้กับผู้รับหลักประกันระงับลงทั้งหมด นอกจากนี้ ยังควรแก้ไขเพิ่มเติมโดยเปิดช่องให้ผู้รับหลักประกันสามารถแต่งตั้งผู้บังคับหลักประกันให้ทำหน้าที่บริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญา ในระหว่างที่ยังไม่มีการขายทอดตลาด เพื่อให้ผู้บังคับหลักประกันสามารถนำทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นหลักประกันไปบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์หรือเกิดรายได้ในระหว่างที่รอการจำหน่ายเพื่อนำเงินมาชำระหนี้

ประการสุดท้าย ควรแก้ไขเพิ่มเติมโดยให้มีบทบัญญัติที่ชัดเจนสำหรับกรณีที่มีการนำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกันทางธุรกิจตามกฎหมายฉบับนี้ ผู้วิจัยจึงเสนอให้เพิ่มหมวดในพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 ที่กำหนดรายละเอียดของการนำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกัน โดยในหมวดดังกล่าวควรครอบคลุมเนื้อหาต่าง ๆ เช่น ประเภทของทรัพย์สินทางปัญญาที่สามารถนำมาเป็นหลักประกันทางธุรกิจ หลักเกณฑ์หรือวิธีการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา ผู้ที่มีสิทธินำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกัน ขั้นตอนหรือแบบพิธีในการจดทะเบียน รวมถึงหลักเกณฑ์การคุ้มครองบุคคลภายนอกในกรณีที่มีการบังคับหลักประกัน เช่น ผู้รับโอนทรัพย์สินทางปัญญาที่จดทะเบียนเป็นหลักประกัน และผู้ทำสัญญาอนุญาตใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นหลักประกันในกรณีที่มีการบังคับหลักประกัน วิธีการบังคับหลักประกัน รวมไปถึงการแต่งตั้งผู้บังคับหลักประกัน

ในส่วนของการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะทรัพย์สินทางปัญญาประเภทที่มีการควบคุมทางทะเบียน เช่น พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 ควรได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทางธุรกิจ โดยเพิ่มเติมว่าหากมีการโอนทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้จดทะเบียนเป็นหลักประกันกับกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กรมทรัพย์สินทางปัญญาจะต้องแจ้งการเปลี่ยนแปลงเจ้าของหรือผู้ทรงสิทธิไปยังกรมพัฒนาธุรกิจการค้า เพื่อให้ข้อมูลของทั้งสองหน่วยงานสอดคล้องและถูกต้องตรงกัน ซึ่งจะช่วยคุ้มครองทั้งผู้ให้หลักประกัน ผู้รับหลักประกัน และบุคคลภายนอก โดยสามารถเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนเพื่อการพิจารณาตัดสินใจที่เหมาะสมต่อไป

3.3 การสร้างระบบการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญา

เนื่องจากประเทศไทยยังขาดองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาจึงส่งผลทำให้การนำทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นหลักประกันจึงมีปริมาณไม่มากนัก ดังนั้น นอกจากผู้สร้างทรัพย์สินทางปัญญาและผู้รับหลักประกันทางธุรกิจแล้ว ควรต้องมีส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นองค์กรควบคุมผู้ประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อให้การประเมินทรัพย์สินทางปัญญามีความน่าเชื่อถือหรือมีลักษณะเป็นวิชาชีพ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมทรัพย์สินทางปัญญา ควรเข้ามามีบทบาทในการก่อตั้งหน่วยงานรับรองผู้ประกอบการธุรกิจประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาหรือองค์กรวิชาชีพที่เข้ามาควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อเป็นการยกระดับการประเมินมูลค่าดังกล่าวให้ได้มาตรฐานสากลและสร้างการยอมรับให้กับผู้ประกอบการและบุคคลทั่วไป

นอกจากนี้ ควรมีการจัดตั้งตลาดซื้อขายทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้มีโครงการ “IP Mart ตลาดคนช่างคิด” ซึ่งเป็น Application หรือแพลตฟอร์ม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นตลาดกลางทรัพย์สินทางปัญญา ศูนย์รวมผลงานทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อเปิดโอกาสให้นักประดิษฐ์ นักวิจัย ผู้ประกอบการและประชาชนทั่วไปได้สามารถนำทรัพย์สินทางปัญญามาซื้อขายแลกเปลี่ยนหรือเจรจาทางธุรกิจได้⁶² แต่อย่างไรก็ดี ตลาดดังกล่าว ยังไม่เป็นที่แพร่หลายมากนัก และยังขาดระบบการควบคุมหรืออำนวยความสะดวกในการซื้อขายทรัพย์สินทางปัญญา เช่น ระบบกำหนดราคากลางเพื่อเป็นราคาอ้างอิงสำหรับการซื้อขายทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น ซึ่งในกรณีนี้ ประเทศไทยอาจนำระบบตลาดซื้อขายทรัพย์สินทางปัญญาของต่างประเทศมาเป็นต้นแบบในการพัฒนาใช้ในการพัฒนาเพื่อให้ตลาดทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศมีความแข็งแกร่งและมีมาตรฐานมากขึ้น

⁶² ข้าวสด, “กรมทรัพย์สินทางปัญญา พัฒนาแพลตฟอร์มตลาดกลางทรัพย์สินทางปัญญา (IP Mart),” 2566, https://www.khaosod.co.th/pr-news/news_7844051, สืบค้นเมื่อ 7 พฤศจิกายน 2567.

บรรณานุกรม

- กรวิทย์ เอ่งล่อง. “ลักษณะและแหล่งเงินทุนของวิสาหกิจเริ่มต้นในประเทศไทย.” สารนิพนธ์
ปริญญาโทบริหารธุรกิจ วิทยาลัยบริหารธุรกิจนวัตกรรมและการบัญชี มหาวิทยาลัยธุรกิจ
บัณฑิตย, 2562. <https://libdoc.dpu.ac.th/thesis/Korawit.Eng.pdf>. สืบค้นเมื่อ
13 พฤศจิกายน 2567.
- ข่าวสด. “กรมทรัพย์สินทางปัญญา พัฒนาแพลตฟอร์มตลาดกลางทรัพย์สินทางปัญญา (IP Mart).”
2566. https://www.khaosod.co.th/pr-news/news_7844051. สืบค้นเมื่อ 7
พฤศจิกายน 2567.
- จักรกฤษณ์ ควรพจน์. กฎหมายสิทธิบัตร แนวความคิดและบทวิเคราะห์. กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2560.
- ชนาธิป ลิ้มขจรเดช. “ปัญหากระบวนการในการบังคับหลักประกันทางธุรกิจ.” เอกทัศศึกษา
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2563.
- ณัชพงษ์ สำราญ. “นโยบายและกฎหมายกับการส่งเสริม Startup ในประเทศไทย.” วารสารวิชาการ
มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 40, ฉ.4 (ตุลาคม-ธันวาคม
2563): 200, 201–203.
- ธัญญาภัส ทองมุสhti, และศิวพร เสาวคนธ์. “การพัฒนาตลาดซื้อขายทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็น
หลักประกันตามกฎหมายว่าด้วยหลักประกันทางธุรกิจ.” วารสารวิชาการนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ 10, ฉ.12 (มกราคม-ธันวาคม 2565): 216.
- ภัทรพร เกาทัณฑ์ทอง. “การจดทะเบียนสัญญาหลักประกันทางธุรกิจ: ปัญหาและการบังคับใช้.”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560.
- ระวีวรรณ ทิวสังข์. “ปัญหาหลักประกันตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ.
2558.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์, 2562.
- วิจัยกรุงศรี. “บทบาทของหลักประกันในภาคการธนาคารยุคใหม่.” 2564.
<https://thaipublica.org/2021/04/krungsri-research-the-role-of-collateral-in-the-modern-banking-world-01/>. สืบค้นเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2567.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ. “ใช้ทรัพย์สินทางปัญญาค้ำประกันเงินกู้ได้หรือไม่.”
2016. <https://tdri.or.th/2016/10/2016-09-01/>. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2567.
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. “สตาร์ทอัพ/สมาร์ทเอสเอ็มอี/กิจการเพื่อสังคม.”
2567. <https://www.nia.or.th/segment/startup-social-enterprise>. สืบค้นเมื่อ
1 พฤศจิกายน 2567.
- อิสรัตน์ อารมมาศ. “แนวทางการบังคับสิทธิในการนำทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันทาง
ธุรกิจตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558.” การค้นคว้าอิสระ นิติศาสตร
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2558.

- Andhov, Alexandra. *Importance of Start-up Law for Our Legal Systems*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2020.
- Bjerre, Carl S., Kleinberger, Daniel S., Smith, Edwin E., and Weise, Steven O. “LLC and Partnership Transfer Restrictions Excluded from UCC Article 9 Overrides.” 2019.
<https://businesslawtoday.org/2019/02/llc-partnership-transfer-restrictions-excluded-ucc-article-9-overrides/>. accessed November 7, 2024.
- Bornheim, Jan Jakob. *Security Rights in Intellectual Property in England and Wales*. Berlin: Springer, 2020.
- FasterCapital. “Success Stories of Startups Using IP as Collateral.” 2024.
<https://fastercapital.com/topics/success-stories-of-startups-using-ip-as-collateral.html>. accessed November 7, 2024.
- Gough, William James. *Company Charges*. London: Butterworths, 1978.
- Griffin Mills, Alicia. “Perfecting Security Interests in IP: Avoiding the Traps.” *The Banking Law Journal* 125. No.xv (September 2008): 751–52.
- IIPRD. “IP as Collateral.” 2021. <https://www.iiprd.com/ip-as-collateral/>. accessed November 7, 2024.
- Leesa-nguansuk, Suchit. “Flash Group Becomes First Thai Unicorn.” 2021.
<https://www.bangkokpost.com/business/general/2124699/flash-group-becomes-first-thai-unicorn>. accessed December 10, 2024.
- Mills, Alicia Griffin. “Perfecting Security Interests in IP: Avoiding the Traps.” *The Banking Law Journal* 125, No. xv (September 2008): 751–52.
- NatWest. “Sci-Net Secures Market-First IP-Backed Loan.” 2024.
<https://www.natwest.com/corporates/about-us/case-studies/sci-net-secures-market-first-ip-backed-loan.html>. accessed November 7, 2024.
- UK Intellectual Property Office. *Banking on IP? The Role of Intellectual Property and Intangible Assets in Facilitating Business Finance*. Intellectual Property Office Research Paper No. 2013/34.
- World Intellectual Property Organization. “Country Perspectives: The United Kingdom’s Journey.” *WIPO Publication*. No.RN2023/42, (2023): 38–40.
- World Intellectual Property Organization. “Utility Models.” 2024,
https://www.wipo.int/web/patents/topics/utility_models, accessed November 7, 2024.